

Bódiss Tamás

Az európai egyházzene mai témái Protestáns egyházzenei konferencia Straßburgban

Európa 13 országából 48 egyházzenesz és egyházzenevel foglalkozó lelkész gyűlt egybe szeptember 20. és 23. között Strassbourgba. A már csaknem három évtizede alapított Európai Protestáns Egyházzenei Konferencia (EKEK) évenként megrendezett találkozásán idén fő témaként az egyszerű, könnyű egyházi kórusirodalom szerepelt. A beküldött javaslatokból az elnökség jelölte ki azt a 29 kórusművet, mely e hétvégén két munkacsoportban került feldolgozásra. A kórusművek közül három Gárdonyi Zoltán, egy Csomasz Tóth Kálmán kompozíciója, egy pedig a magyar középkor anyagából származó kétszólamú húsvéti ének volt — mindhárom magyar résztvevők javasolták.

Mi is az egyszerűség, könnyűség fogalma a kórusművek tekintetében? Először is, hogy az egyszerűség ellenére sohasem legyen primitív, hanem szép, igényes alkotás. (Sokak szerint egyszerűbb zenét írni zeneszerzői szempontból is a legnehezebb.) Másrészt ami egyszerűnek látszik, nem is mindig olyan könnyű. Végül pedig: az egyszerű kórusműhöz is jó karnagy kell.

Az egyszerűség ugyanakkor a következőket jelenti: rövid, kis létszám esetén is megszólaltatható, könnyen megtanítható, többféleképpen megvalósítható (variábilis) zenei anyag. Már két rész egymásután is válthatóságot eredményez akár az éneklők számát (szóló-szólisták-kórus-gyülekezet), akár a megszólaltatott anyagot tekintve (két vagy több különböző rész).

A munkacsoportokban megtanult művekből az érdekesebbek a plénum előtt is elhangzottak. Nem az önálló kórusművek keltettek érdeklődést, hanem azok a művek, melyek a különböző helyi lehetőségekhez alkalmazva többféleképpen megvalósíthatók, illetve amelyek a teljes gyülekezetet is bevonják egy adott ponton — kikerülve ezzel azt, hogy a kórus istentiszteleti éneklése előadásjellegű legyen. Az egyik virágvasárnapi kórusmű például közvetlen kapcsolódott az ismert gyülekezeti énekhez.

A kórusművek egyik csoportjának jellegzetessége volt a kis egységekből variábilisan összerakható szerkezet. Elénk került például egy adventi ének kétféle letét váltakozásával, melybe harmadik zenei anyagként egy más szövegű kánon épült bele, más kórusmű esetében az egyes ismétlésekkor egyre gazdagodó szólamszám, ill. a kísérőhangszerek fokozatos bekapcsolása, vagy éppen elhagyása tette egyszerű eszközökkel változatossá a zenei anyagot.

Egy másik műtípus jellegzetessége a visszatérő (refrénszerű, rezponzórius) szerkezet, mely mottószerűen már a mű elején is megjelenhet. Ha így történik, akkor keretvers: „antifóna” a refrén neve. Ősi liturgikus zenei forma tehát ez mai többszólamú zenei köntösben. A visszatérő zenei anyagot énekelheti a teljes kórus (vagy akár a gyülekezet orgonakísérettel), míg a változó részeket az énekkar, vagy abból is a zeneileg képzetebbek csoportja.

A konferencia második napján Wolfgang Teichmann, Hannoverből érkezett egyházzenesz tartott előadást „Az egyházi könnyűzene ma — helyzetkép, tendenciák” címmel. Az előadó természetesen saját egyházában zajló folyamatokat és ezekkel kapcsolatos sajátos „kísérleteit” ismertette a jelenlevőkkel, minek lényege az egyházzene klasszikus és „modern” elemei közötti kapcsolat kimutatása és egyfajta szintézisre tett kísérlet volt. Sajnos, az előadás után nem maradt elég idő a megbeszélésre, így nem szerezhettünk elég információt, más egyházakban mi a „Popularmusik” helyzete, és mi sem tudtuk elmondani, hogy a Kárpát-medence reformátussága olyan különleges zenei kincset kapott örököül, mely arra kötelez minket, hogy ezt az örökséget mindenek fölött megbecsüljük és ezt adjuk tovább a következő nemzedékeknek. Ebben őrizhetjük meg a jövőben is európaiként magyarságunkat, és ezért kell a nyugati típusú könnyűzenével kapcsolatban más utat járnunk.

Az idei strassbourgi konferencia egyik legértékesebb eredménye a svájci református egyházzeneszsekkel való kapcsolat szorosabbra fűzése volt. Csoportjuk vezetője Hans-Jürg Stefan, az EKEK korábbi elnöke, aki két fiatal munkatársát is magával hozta. Jól szervezett munkát végeznek hazájukban, melynek eredményeképpen 1998-ban jelent meg a német nyelvű új református énekeskönyv. Számos figyelemre méltó jellemzője közül kiemelést érdemel, hogy a verses énekek mellett más énektípusok is helyet kapnak a liturgiában. Munkájuk fontos ismérvének tartják, hogy az énekanyag csaknem egyharmada közös az ugyanekkor megjelent katolikus énekeskönyv énekeivel. Mindenekelőtt azonban: a gyülekezeti énekeskönyvhöz számos kiegészítő kiadvány kapcsolódik. Többféle korálkönyv, intonációgyűjtemény, kórus- és hangszeres énekfeldolgozások, valamint négy „munkafüzet” jelent meg azóta (az utolsó éppen idén ősszel), melyek az új énekanyag felhasználásához és megtanításához adnak mind tartalmi, mind zenei, mind liturgiai szempontból hasznos útmutatásokat.

Dávid István

A kecskeméti orgona a református hangszertörténetben

A magyar református orgonatorténét a XVI. századi tilalmakkal kezdődik. Kihaszíratlan lehetőségeink története több mint két évszázadig. Az erdélyi Háromszék gyülekezeteiben vásárolják első orgonáinkat —nyilván a brassói századok egyházzenejének a hatására— egyelőre engedély nélkül, dacolva a közfelfogással. A tiltás az 1761-es bögözi zsinattal szűnik meg, jóváhagyó végzése után sorra épülnek templomaink orgonái, részben újak, részben pedig más felekezetek korábbi hangszerei — ma már ökumenikus egyházművészeti értékek. Ez a folyamat egy évszázad alatt eljut egész Magyarország reformátusságához, és a XIX. század végére orgonáink száma már csaknem hatszáz.